

*Msr Emilija Kostić Pantelić, istraživač-pripravnik
Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
ORCID: 0000-0002-3044-2227*

*Pregledni naučni rad
UDK: 347.65/.68:347.961
DOI: <https://doi.org/10.46793/XXIIMajsko.431KP>*

JAVNI BELEŽNIK KAO POVERENIK SUDA U OSTAVINSKOM POSTUPKU*

Rezime

Savremene reforme pravosudnog sistema u Republici Srbiji dovele su do značajnih institucionalnih promena. Jedna od najvažnijih novina odnosi se na uključivanje javnih beležnika u sprovođenje ostavinskog postupka, koji je tradicionalno bio u isključivoj nadležnosti sudova. Stoga, predmet ovog rukopisa jeste analiza sprovođenja ostavinskog postupka od strane javnog beležnika, kao i pitanje naknade za njegov rad u svojstvu poverenika suda u ovom postupku. Poseban fokus stavljen je na ocenu opravdanosti ovakvog institucionalnog rešenja, odnosno na razmatranje njegovog uticaja na pravnu sigurnost, te ostvarivanje vladavine prava uopšte. Polazeći od važećeg normativnog okvira, sagledavaju se dometi i ograničenja postojećeg rešenja, uz ukazivanje na moguće pravce njegovog daljeg unapređenja.

Ključne reči: ostavinski postupak, sud, javni beležnik.

1. Uvod

Pravni sistemi teže da obezbede pravičnu, efikasnu i brzu zaštitu prava, što predstavlja osnovni ideal vladavine prava. U tom kontekstu, pojava javnih beležnika kao poverenika suda u ostavinskom postupku predstavlja značajan korak ka modernizaciji naslednopravnih procedura i uvođenju funkcionalne alternative tradicionalnom sudskom sprovođenju ovih postupaka. Vršenje povereničke delatnosti po nalogu suda predstavlja izraz procesa dejudicijalizacije u domenu sudske civilne procedure kojim se, u skladu sa zakonom, prenosi sudska vlast na javne beležnike

* Rad je rezultat naučnoistraživačkog rada autora u okviru Programa istraživanja Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu za 2026. godinu, koji se finansira iz sredstava Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

koji, umesto suda, sprovode sudski postupak za koji je stvarno nadležan sud ili preduzimaju pojedine procesne radnje u tekućem građanskom sudskom postupku.¹

Ideja angažovanja javnih beležnika u ostavinskom postupku nije novost u srpskom pravu. Još je Zakonom o javnim beležnicima Kraljevine Jugoslavije iz 1930. godine bila predviđena njihova nadležnost da, po nalogu sudova ili drugih javnih vlasti, sprovode određene postupke.² Međutim, nakon ukidanja instituta javnih beležnika odlukom Predsedništva AVNOJ-a 1944. godine, njihovi poslovi su preneti na sudove, a sama javnobeležnička služba nije postojala sve do raspada Jugoslavije i osnivanja posebnih država.³ Srbija je u maju 2011. godine konačno dobila prvi Zakon o javnom beležništvu u svojoj istoriji. Ovaj zakon u osnovi baštini tradiciju jugoslovenskog zakona iz 1930. godine (odnosno austrijskih zakona iz devetnaestog veka) i predviđa uvođenje notarijata latinskog tipa.⁴ Iako je Zakon o javnom beležništvu⁵ donet 2011. godine, njegova primena otpočela je tek 2014. godine, uz brojne naknadne izmene i dopune, praćene i izmenama drugih relevantnih propisa, pre svega Zakona o nasleđivanju⁶ i Zakona o vanparničnom postupku^{7,8}.

U Evropi preovlađuje sistem „latinskog notarijata“. Njegova osnovna odlika je što su notarski poslovi povereni javnim beležnicima kao stručnjacima iz oblasti prava, koji ih obavljaju kao svoje isključivo zanimanje, samostalno i nezavisno, bez službeničkog odnosa prema državi.⁹

Značaj ustanove javnog beležništva posebno dolazi do izražaja u oblasti naslednog prava - kako u vođenju ostavinskog postupka, tako i u sastavljanju testamenta u notarskoj formi, kao i kod sastavljanja ugovora o doživotnom izdržavanju i ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života.¹⁰ Međutim, u okviru svih navedenih oblasti delovanja javnih beležnika u domenu naslednog prava,

¹ Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Pravila o naknadi i nagradi za rad javnog beležnika*, Zbornik radova: Usluge i uslužna pravila, Kragujevac, 2016, str. 646.

² Milović, J., *Sprovođenje postupka za raspravljanje zaostavštine od strane javnog beležnika u Republici Srbiji*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br. 94/2022, str. 154.

³ Isto.

⁴ Živković, V., Živković, M., *O uvođenju javnog beležništva u Srbiji*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 2/2013, str. 447.

⁵ Zakon o javnom beležništvu – ZJB, Sl. glasnik RS, br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – dr. zakon, 93/2014 – dr. zakon, 121/2014, 6/2015, 106/2015 i 94/2024.

⁶ Zakon o nasleđivanju – ZN, Sl. glasnik RS, br. 46/95, 101/2003 – odluka USRS i 6/2015.

⁷ Zakon o vanparničnom postupku – ZVP, Sl. glasnik RS, br. 25/82 i 48/88 i Sl. glasnik RS, br. 46/95 - dr. zakon, 18/2005 - dr. zakon, 85/2012, 45/2013 - dr. zakon, 55/2014, 6/2015, 106/2015 - dr. zakon i 14/2022.

⁸ Jančić, M., *Značaj i uloga javnog beležnika u naslednom pravu Srbije*, Kultura polisa, god. XIV, 2017, str. 452.

⁹ Đurđević, D., *Javnobeležnička delatnost*, Beograd, 2014, str. 16.

¹⁰ Jančić, M., *Nav. članak*, str. 452.

predmet posebnog razmatranja u ovom radu jeste upravo poveravanje vođenja ostavinskog postupka javnom beležniku, kao najizrazitiji oblik njegovog učešća u naslednopravnim stvarima i ujedno najznačajniji segment procesa dejudicijalizacije.

Uzimajući u obzir prethodno izneto, neophodno je ispitati koje prednosti ovakav model donosi i u kojoj meri doprinosi unapređenju funkcionisanja pravnog sistema u celini. U tom kontekstu, rad ima za cilj da pruži sistematičnu analizu raspravljanja zaostavštine od strane javnog beležnika, uz poseban osvrt na uticaj ovakvog rešenja na efikasnost postupka i očuvanje vladavine prava.

2. Sprovođenje ostavinskog postupka i prethodnih radnji od strane javnog beležnika

Ostavinski postupak (postupak za raspravljanje zaostavštine) predstavlja vanparnični postupak u okviru koga se utvrđuju pravne posledice smrti jednog lica.¹¹ U tom postupku utvrđuje se ko su naslednici ostavioca, koja imovina čini zaostavštinu, kao i koja prava iz zaostavštine pripadaju naslednicima, legatarima i drugim licima.¹² Specifičnost ostavinskog postupka u pogledu idejnih postavki ili pravila koja ga uređuju, a koja se bitno razlikuju od pravila u parničnom postupku, jeste *ratio legis* uvođenja instituta notara u ostavinsku materiju koja je u našem zakonodavstvu tradicionalno pripadala sudu.¹³

Kao posebna vrsta vanparničnog postupka, ostavinski postupak se sprovodi shodnom primenom odredaba Zakona o vanparničnom postupku. U skladu sa odredbama ovog zakona, sud može javnom beležniku poveriti sprovođenje postupka za koji je po zakonu nadležan, kao i preduzimanje pojedinih vanparničnih radnji.¹⁴ U ovom kontekstu, zanimljivo je istaći da negativnom enumeracijom naš zakonodavac određuje postupke čije sprovođenje ne može biti povereno javnom beležniku. Tako, javni beležnik ne može sprovoditi postupke u statusnim i porodičnim stvarima, odlučivati o određivanju naknade za eksproprisanu nepokretnost, sastavljati isprave, voditi javne knjige i registre za koje je predviđena isključiva nadležnost suda, ili pak raspravljati zaostavštine kada je za nasleđivanje merodavno pravo strane države.¹⁵ Tumačenjem *argumentum a contrario* sledi da ostali vanparnični postupci, gde spada i ostavinski postupak, mogu, na osnovu odluke nadležnog suda, biti povereni javnom beležniku.¹⁶ Navedena ograničenja ukazuju na nastojanje zakonodavca da složenija i osetljivija pitanja pravne materije zadrži u okviru isključive sudske nadležnosti.

¹¹ Đurđević, D., *Institucije naslednog prava*, Beograd, 2017, str. 276.

¹² Čl. 87 ZVP.

¹³ Kadić, Lj., *Uloga notara u ostavinskom postupku po pozitivnim naslednopravnim propisima Crne Gore*, Strani pravni život, br. 1/2012, str. 314.

¹⁴ Čl. 30a, st. 1 ZVP.

¹⁵ Čl. 30a, st. 2 ZVP.

¹⁶ Stojanović, N., *Uloga javnih beležnika u naslednopravnim stvarima*, Pravni život, br. 12/2011, str. 43.

Međutim, čini se da bi metod pozitivne enumeracije bio prihvatljiviji sa stanovišta pravne sigurnosti i potrebe da se precizno odrede nadležnosti notara i granice njihovih ovlašćenja u pravosudnom sistemu.¹⁷

Polazeći od načina na koji su formulisane odredbe Zakona o vanparničnom postupku, uočava se da, iako zakon predviđa mogućnost poveravanja postupka za raspravljanje zaostavštine javnim beležnicima, pojedini normativni nedostaci i dalje postoje. Naime, prilikom uređivanja ovog postupka u Zakonu o vanparničnom postupku, u rasponu od čl. 87 do čl. 126, zakonodavac u više navrata, pored suda, propušta da kao ovlašćeni organ pomene i javnog beležnika.¹⁸ S tim u vezi, postojeće zakonske odredbe bilo bi celishodno dopuniti, tako da se u svim relevantnim normama, uz sud, izričito predvidi i javni beležnik kao ovlašćeni organ. Na taj način bi se obezbedila doslednost u zakonskom tekstu i otklonile nedoumice u pogledu primene propisa u svim fazama ostavinskog postupka.¹⁹

Mogućnost poveravanja ostavinskog postupka javnim beležnicima nije predviđena samo u okviru Zakon o vanparničnom postupku, već i u odredbama Zakona o javnom beležništvu, koji takođe predviđa da sud može javnom beležniku poveriti sprovođenje ostavinskog postupka ili preduzimanje pojedinih vanparničnih radnji u vezi sa njim.²⁰ Na taj način, ova dva zakonska teksta, u potpunosti uvažavaju Preporuku o merama za sprečavanje i smanjivanje opterećenja sudova (br. R (86) 12), kojom su predviđeni posebni nesudski zadaci koji treba da, umesto sudijama, budu povereni nekim drugim licima ili telima, pri čemu se kao jedan od tipičnih primera vansudske dužnosti sudije navodi upravo ostavinski postupak.²¹

Valja primetiti da zakonske odredbe čl. 30a i 110a Zakona o vanparničnom postupku i čl. 98 Zakona o javnom beležništvu predviđaju ovlašćenje suda nadležnog za raspravljanje zaostavštine da može, ali ne i da mora da poveri sprovođenje ostavinskog postupka javnom beležniku.²² Ovako postavljena pravna konstrukcija, koja počiva na diskrecionoj oceni suda o tome da li će javnom beležniku poveriti raspravu određene zaostavštine, čini se da može biti pogodno tle za različito postupanje sudova u pogledu iste vanparnične stvari, pa samim tim i za dovođenje u pitanje primene načela jednakosti građana pred zakonom, kao i istovetnog tretmana učesnika u ostavinskom postupku.²³ Stoga se opravdano u pravnoj doktrini ističe potreba za izmenama dispozitivnih normi i predviđanje zapovesti sudu da raspravljanje zaostavštine poveri javnim beležnicima, čime bi se otklonili eventualni

¹⁷ Jakšić, A., *Notar kao poverenik suda*, Zbornik radova: Javnobeležničko pravo, Beograd, 2005, str. 160.

¹⁸ Milović, J., *nav. članak*, str. 156.

¹⁹ Vid. više: *isto*, 156-157.

²⁰ Čl. 98, st. 1 ZJB.

²¹ Milović, J., *nav. članak*, str. 157-158.

²² *Isto*, str. 161.

²³ Stojanović, N., Vidić Trninić, J., *Postupak za raspravljanje zaostavštine*, Niš, 2015, str. 36.

negativni efekti postojećeg rešenja. Imperativnost norme ne bi značila poveravanje postupka za raspravljavanje zaostavštine javnim beležnicima u svakom slučaju, već bi iznedrila potrebu jasnih definisanja izuzetaka od pomenutog pravila.²⁴

Kada sud odluči da poveri postupak javnom beležniku, predmet će uputiti javnom beležniku čije se službeno sedište nalazi na području tog suda.²⁵ Ako na području suda službeno sedište ima više javnih beležnika, sud je dužan da im predmete dodeljuje ravnomerno, prema azbučnom redu njihovih prezimena.²⁶ Ako je neki javni beležnik promenio prezime ili ako je princip azbučnog reda narušen zato što je javni beležnik opravdano odbio da prihvati povereni posao, prvi sledeći predmet poverava se onom javnom beležniku kojem je dodeljeno najmanje predmeta.²⁷ Ovakvo pravilo ima za cilj obezbeđivanje ravnomerne raspodele predmeta i sprečavanje eventualnih zloupotreba prilikom dodele istih.

Sam postupak poveravanja ima određene specifičnosti. U praksi se on realizuje donošenjem dve odluke: jedne koju donosi sudija kome je predmet dodeljen i druge koju donosi predsednik suda. Rešenje koje donosi postupajući sudija po svojoj pravnoj prirodi predstavlja rešenje o upravljanju postupkom, dok je rešenje predsednika suda akt sudske uprave kojim se realizuje odluka nadležnog ostavinskog sudije i, istovremeno, rasterećuje nadležni sud jedne vanparnične pravne stvari.²⁸ U pravnoj doktrini se opravdano ističe da se donošenjem dva različita rešenja čija je svrha ista, a to je prenošenje ovlašćenja za sprovođenje postupka za raspravljavanje zaostavštine na javnog beležnika, usporava postupak, te bi u ovom slučaju bila dovoljna samo jedna odluka.²⁹

Javni beležnik je dužan da prihvati posao koji mu je poveren i da postupa po pravilima koja važe za postupak koji mu je poveren.³⁰ Samo izuzetno, može odbiti da sprovede postupak koji mu je poveren, odnosno da preduzme procesnu radnju koja mu je poverena kada postoji razlog za njegovo isključenje, odnosno izuzeće ili neka druga okolnost koja ga objektivno sprečava da prihvati povereni posao.³¹ Srpski zakonodavac ne pojašnjava bliže koje to okolnosti mogu predstavljati objektivnu prepreku za javnog beležnika da obavi povereni posao. Sa druge strane, u slučaju razloga za isključenje ili izuzeće javnog beležnika, stav srpskog zakonodavca je jasan, budući da određuje da se postojanje ovakvih razloga ocenjuje prema pravilima postupka čije je sprovođenje beležniku povereno.³² U svakom slučaju, o opravdanosti

²⁴ Milović, J., *nav. članak*, str. 162.

²⁵ Čl. 30v, st. 2 ZVP.

²⁶ Čl. 30v, st. 3 ZVP.

²⁷ Čl. 30v, st. 4 ZVP.

²⁸ Stanković, G., *Poveravanje ostavinskog postupka javnom beležniku*, Zbornik radova: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju Republike Srbije, Niš, 2016, str. 325.

²⁹ Milović, J., *nav. članak*, str. 159.

³⁰ Čl. 30g, st. 1 i čl. 30d, st. 1 ZVP.

³¹ Čl. 30g, st. 2 ZVP.

³² Stojanović, N., Vidić Trninić, J., *nav. delo*, str. 37.

razloga za odbijanje poverenog posla odlučuje sud koji je doneo rešenje o poveravanju posla.³³

Sud koji je javnom beležniku poverio sprovođenje postupka ili preduzimanje pojedine procesne radnje vrši nadzor nad njegovim radom.³⁴ Na zahtev suda koji mu je poverio posao, javni beležnik je dužan da mu preda na uvid sve spise predmeta i podnese pismeni izveštaj o svom radu.³⁵ Nadzor suda predstavlja ključni garancijski mehanizam kojim se obezbeđuje zakonito i pravilno sprovođenje poverenih poslova, uz istovremeno otklanjanje eventualnih nepravilnosti u radu javnog beležnika. Na taj način uspostavlja se ravnoteža između efikasnosti postupka i delotvorne zaštite prava stranaka. Upravo u funkciji takvog nadzora, sud raspolaže i ovlašćenjem da reaguje u slučajevima nepravilnog postupanja javnog beležnika tako što može doneti rešenje o oduzimanju poverenog posla ukoliko on postupa na štetu stranaka, stvara im suvišne troškove, neopravdano odugovlači postupak ili kada za to postoje drugi opravdani razlozi.³⁶ Protiv ovog rešenja nije dozvoljena žalba.³⁷

Osim što može biti ovlašćen za vođenje kompletnog ostavinskog postupka, nadležnost javnog beležnika se može ispoljiti već u fazi prethodnih radnji.³⁸ Tako, nakon što primi izvod iz matične knjige umrlih, ostavinski sud donosi rešenje kojim poverava javnom beležniku da sastavi smrtovnicu.³⁹ Sastavljanje smrtovnice poverava se javnom beležniku na čijem se službenom području nalazilo poslednje prebivalište, odnosno boravište ostavioca, a ako ostavilac nije imao prebivalište, odnosno boravište u Republici Srbiji, sastavljanje smrtovnice poverava se javnom beležniku na čijem se službenom području nalazi zaostavština ili njen pretežan deo.⁴⁰ Ovakvo zakonsko rešenje obezbeđuje potpuno i kvalifikovano sastavljanje smrtovnice i oslobađa sud dužnosti da to čini ili da poveri sastavljanje smrtovnice matičaru, kao što je ranijim zakonskim rešenjima bilo predviđeno. Novim zakonskim rešenjem zakonodavac je ne samo obezbedio značajan kvalitet u pogledu sastavljanja smrtovnice kao javne isprave, već je značajno ubrzao i odvijanje ostavinskog postupka.⁴¹

Pored sastavljanja smrtovnice, javni beležnik može vršiti i popis i procenu zaostavštine. Ova radnja se preduzima na osnovu odluke suda, ali se može izvršiti i prilikom sastavljanja smrtovnice bez odluke suda ako to zahteva naslednik ili legatar.⁴² Javni beležnik je dužan da zapisnik o popisu i proceni imovine umrlog

³³ Čl. 30g, st. 3 ZVP.

³⁴ Čl. 30e, st. 1 ZVP.

³⁵ Čl. 30e, st. 2 ZVP.

³⁶ Čl. 30ž, st. 1 ZVP.

³⁷ Čl. 30ž, st. 2 ZVP.

³⁸ Jančić, M., *nav. članak*, str. 453.

³⁹ Čl. 92, st. 2 ZVP.

⁴⁰ Čl. 92, st. 3 ZVP.

⁴¹ Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Poveravanje pojedine procesne radnje javnom beležniku*, Pravna riječ, br. 43/2015, str. 63-64.

⁴² Čl. 96, st. 1-2 ZVP.

dostavi ostavinskom sudu i svakom učesniku u postupku popisa i procene.⁴³ Pošto se radi o radnjama koje imaju pretežno tehnički karakter, a kojima se priprema podloga za odlučivanje, jer se utvrđuje sastav zaostavštine, zakonodavac se opredelio za mogućnost da ove radnje može da preduzme i javni beležnik, koji će na taj način rasteretiti sud od preduzimanja onih procesnih radnji koje ne predstavljaju suđenje.⁴⁴

Javni beležnik može preduzimati i privremene mere radi obezbeđenja zaostavštine. Tako, kada postoje okolnosti koje nalažu naročitu opreznost, sud na čijem području je ostavilac umro, sud na čijem području se nalazi zaostavština i javni beležnik kojem je povereno sastavljanje smrtovnice donose po službenoj dužnosti rešenje da se imovina ili njen deo predaju na čuvanje pouzdanom licu, rešenje da se gotov novac, dragocenosti, hartije od vrednosti, štedne knjižice i druge važne isprave predaju na čuvanje sudu ili javnom beležniku na čijem području se nalaze, kao i rešenje o pečaćenju ostaviočevog stana, pojedinih prostorija u stanu ili drugih prostorija koje pripadaju ostaviocu.⁴⁵ Javni beležnik kojem je povereno sastavljanje smrtovnice može odrediti privremenu meru za obezbeđenje zaostavštine dok ne preda smrtovnicu ostavinskom sudu.⁴⁶ Preduzimanje privremenih mera za obezbeđenje zaostavštine ne predstavlja vršenje sudske funkcije i odlučivanje u postupku obezbeđenja kao adhezionom izvršnom postupku koji se vodi uz vanparnični postupak.⁴⁷

Posmatrano u celini, ovakvo zakonsko rešenje predstavlja jedan od instrumenata unapređenja pravosudnog sistema i rezultat nastojanja zakonodavca da se deo nesudećih poslova izmesti iz sudske nadležnosti. Ukoliko se postojeća regulativa dodatno poboljša, ovaj model može još efikasnije doprineti bržem i pouzdanijem ostvarivanju naslednih prava, uz istovremeno očuvanje pravne sigurnosti i principa vladavine prava.

3. Naknada za rad javnih beležnika kao poverenika suda u ostavinskom postupku

Jedan od važnih aspekata prenosa ovlašćenja za sprovođenje ostavinskog postupka jeste pitanje naknade za rad javnih beležnika kao poverenika suda. Kroz razvoj domaćeg zakonodavstva, ovaj segment je pretrpeo značajne promene, stoga ćemo u nastavku dati prikaz evolucije zakonskih rešenja koja se odnose na ovo pitanje.

Prema ranijim zakonskim rešenjima iz ZJB (2011) i ukinutog čl. 30i ZVP važila su posebna pravila kada javni beležnik postupa kao poverenik suda, a koja su

⁴³ Čl. 99a, st. 1 ZVP.

⁴⁴ Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Poveravanje pojedine...*, str. 64.

⁴⁵ Čl. 102, st. 1 ZVP.

⁴⁶ Čl. 102, st. 3 ZVP.

⁴⁷ Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Poveravanje pojedine...*, str. 65.

se razlikovala od pravila o naknadi troškova i nagradi za rad, na koju on ima pravo kada vrši svoju javnobeležničku delatnost.⁴⁸ Prema ovim odredbama, nagradu javnom beležniku kao povereniku nekog državnog organa određivao je i isplaćivao, na osnovu javnobeležničke tarife, organ koji je doneo odluku o poveravanju postupka javnom beležniku⁴⁹, što je u ovom slučaju bio sud. Javnom beležniku bilo je zabranjeno da se sporazumeva sa učesnicima u postupku o naknadi troškova i nagradi za svoj rad, kao i da naplaćuje naknadu troškova i nagradu za svoj rad.⁵⁰ Okolnost da je odredbama ZVP bilo predviđeno da se nagrada i naknada za rad javnih beležnika isplaćuje iz budžeta suda izazvala je u praksi probleme kako sudovima tako i javnim beležnicima.⁵¹

Izmenama ZJB iz decembra 2015. (čl. 73 Zakona o izmenama i dopunama Zakona o javnom beležništvu) propisano je da danom stupanja izmena i dopuna ZJB prestaje da važi odredba čl. 30i ZVP.⁵² Novim zakonskim rešenjem iz izmenjenog ZJB (2011) regulisano je u noveliranom čl. 140. ZJB pitanje troškova i nagrade za rad javnom beležniku kao povereniku suda. Naknadu troškova i nagradu za svoj rad u poverenom postupku određuje i naplaćuje sam javni beležnik prema javnobeležničkoj tarifi.⁵³ Ovom odredbom zakonodavac je nastojao, s jedne strane, da izbegne probleme koji su nastajali u praksi u vreme kada je sud u poverenim pravnim stvarima odlučivao o troškovima postupka tako što ih je sam obračunavao i određivao i isplaćivao, a s druge, da smanji angažovanje i troškove samog suda povodom isplate i naplate troškova.⁵⁴

Premda je aktuelno rešenje prihvatljivije, valja naglasiti da iz razloga pravičnosti i prava na pravično suđenje, troškovi za angažovanje javnog beležnika u poverenim pravnim stvarima ne bi smeli biti veći od troškova koje bi stranka imala da je sud postupao, odnosno sam preduzeo radnju ili postupak. Pošto poveravanje postupka ili radnje javnom beležniku rasterećuje sud, nije pravično da samo pojedini učesnici budu opterećeni većim iznosom naknade troškova postupka na ime nagrade po Javnobeležničkoj tarifi zbog postupanja javnog beležnika umesto suda koji se na taj način rasterećuje od preduzimanja pojedinih radnji ili sprovođenja postupka.⁵⁵

⁴⁸ Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Pravila o naknadi i nagradi...*, str. 648.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Đurđević, D., *Položaj notara kao poverenika suda u ostavinskom postupku*, Zbornik radova: Perspektive implemetacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije – knj.3, Beograd, 2013, str. 168.

⁵¹ Vid. više: Stanković, G., *nav. članak*, str. 323-324.

⁵² Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Pravila o naknadi i nagradi...*, str. 649.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Pravila o naknadi i nagradi...*, str. 654.

4. Opravdanost poveravanja sprovođenja ostavinskog postupka javnim beležnicima

Pitanje opravdanosti poveravanja ostavinskih postupaka javnim beležnicima zahteva sistematično razmatranje. Ta analiza mora da obuhvati ne samo aspekt funkcionalnosti pravosudnog sistema i njegove efikasnosti, već i pitanje zaštite prava i interesa stranaka. Tek kroz takvo dvostruko sagledavanje moguće je utvrditi da li ovaj model predstavlja održiv i poželjan put ka modernizaciji pravnog poretka i jačanju pravne sigurnosti.

Poveravanje sprovođenja ostavinskih postupaka javnim beležnicima predstavlja jedan od važnih instrumenata za rasterećenje sudova i obezbeđenje suđenja u razumnom roku.⁵⁶ Sudovi u savremenim pravnim sistemima opterećeni su velikim brojem predmeta, što često dovodi do produžavanja trajanja postupaka i otežava efikasno funkcionisanje pravosuđa.⁵⁷ Stoga, jedan od osnovnih razloga za poveravanje ostavinskih postupaka javnim beležnicima jeste potreba za rasterećenjem sudova od poslova koji po svojoj prirodi ne podrazumevaju rešavanje spora između stranaka, kakav je i ostavinski postupak.⁵⁸ Postupak za raspravljanje zaostavštine ne poseduje kompleksnost koja bi zahtevala da njegovo sprovođenje bude isključivo u sudskoj nadležnosti,⁵⁹ te se upravo iz tog razloga poveravanje ostavinskog postupka javnim beležnicima nameće kao opravdano i poželjno rešenje. Ovome treba dodati i da se na ovaj način omogućava sudovima da svoje kapacitete usmere na sprovođenje nekih drugih postupaka. Time se posredno doprinosi efikasnijoj pravnoj zaštiti u drugim pravnim oblastima, jer se osnovano može očekivati da će angažovanje većeg broja sudija u određenoj pravnoj materiji skratiti postupke i obezbediti da se suđenja okončaju u razumnom roku.⁶⁰

Pored rasterećenja sudova, značajan argument u prilog poveravanja ostavinskih postupaka javnim beležnicima jeste i povećanje efikasnosti pravne zaštite. U praksi, stranke često lakše i neposrednije pristupaju javnom beležniku nego sudu, što omogućava bržu i jednostavniju komunikaciju.⁶¹ Ova neposrednost u odnosu između stranke i javnog beležnika doprinosi bržem prikupljanju potrebnih podataka, utvrđivanju relevantnih činjenica i okončanju postupka u kraćem roku. Prema dostupnoj javnobeležničkoj praksi, prenošenjem ovlašćenja za vođenje postupka za raspravljanje zaostavštine na javne beležnike, ovi postupci traju u proseku od dva do

⁵⁶ Đurđević, D., *Opravdanost poveravanja ostavinskog postupka javnim beležnicima*, Pravni život, br. 11/2013, str. 698.

⁵⁷ Vid. više: Milović, J., *nav. članak*, str. 163-165.

⁵⁸ Jančić, M., *nav. članak*, str. 456.

⁵⁹ Đurđević, D., *Opravdanost poveravanja...*, str. 704.

⁶⁰ *Isto*, str. 702.

⁶¹ *Isto*, 700-701.

tri meseca, što je znatno kraće nego kada bi ostavinski postupak sprovodio sud.⁶² Sve to u krajnjem rezultira efikasnijem ostvarivanju prava i interesa stranaka.

Kada je reč o stručnoj osposobljenosti javnih beležnika za obavljanje poverenih poslova, treba imati u vidu stroge zakonske uslove koji moraju biti ispunjeni za obavljanje ove profesije. Javni beležnici su visoko stručni pravni profesionalci koji moraju posedovati odgovarajuće pravno obrazovanje, položen pravosudni ispit i određeno profesionalno iskustvo.⁶³ U našem zakonodavstvu se za javne beležnike traži ispunjenje strožih uslova nego za sudije osnovnih sudova⁶⁴, te nema sumnje da su oni dovoljno kompetentni za sprovođenje jednog ovakog postupka.⁶⁵ Ovome treba dodati i da su nezavisnost i nepristrasnost notara kao poverenika suda u vanparničnom postupku zajemčeni kako pravilima kojima je definisan njegov status, tako i procesnim normama koje uređuju način na koji javni beležnik sprovodi ostavinski postupak.⁶⁶ Stoga, visoka stručnost i institucionalno obezbeđena nezavisnost javnih beležnika nedvosmisleno pokazuju da notari poseduju puni kapacitet da efikasno i stručno sprovedu ostavinski postupak kao poverenici suda.

Kada javni beležnici postupaju kao poverenici suda, sud zadržava i određeni stepen kontrole nad njihovim radom⁶⁷, čime je zakonitost rada javnih beležnika kao poverenika suda u ostavinskom postupku dodatno zagarantovana.⁶⁸ Sa tog stanovišta, poveravanje postupka za raspravljanje zaostavštine javnim beležnicima ne dovodi u pitanje pravnu sigurnost, već može predstavljati sredstvo njenog dodatnog jačanja.

Ovakvo normativno rešenje dodatno se može opravdati i činjenicom da gotovo sve države nastale na prostoru bivše SFRJ poznaju mogućnost poveravanja ostavinskih postupaka javnim beležnicima.⁶⁹ Ovakva uporednopravna usklađenost ukazuje na postojanje šire prihvaćenog koncepta organizacije ostavinskog postupka. Stoga, prihvatanje navedenog modela u domaćem pravu ne predstavlja izolovano rešenje, već deo opštih tendencija u uređenju ove vrste vanparničnog postupka.

Sagledano u celini, poveravanje ostavinskih postupaka javnim beležnicima pokazuje se kao opravdan i svrsishodan model koji doprinosi modernizaciji i racionalizaciji pravosudnog sistema. Analiza je pokazala da ovaj pristup odgovara potrebi za povećanjem efikasnosti pravosudnog sistema, uz očuvanje visokog stepena zaštite prava stranaka. U tom kontekstu, u pravnoj teoriji se opravdano ukazuje i na

⁶² Vid. više: Milović, J., *nav. članak*, str. 163-165.

⁶³ Čl. 25 ZJB.

⁶⁴ Vid. čl. 48 i čl. 49, st. 1, tač. 2 Zakona o sudijama – ZS, Sl. glasnik RS, br. 10/2023 i 9/2026.

⁶⁵ Milović, J., *nav. članak*, str. 166.

⁶⁶ Đurđević, D., *Opravdanost poveravanja...*, str. 708.

⁶⁷ Čl. 30e, st. 1 ZVP.

⁶⁸ Đurđević, D., *Opravdanost poveravanja...*, str. 710.

⁶⁹ Stojanović, N., Vidić Trninić, J., *nav. delo*, str. 146.

tendenciju da raspravljanje zaostavštine u potpunosti bude preneto u nadležnost javnih beležnika.⁷⁰

5. Zaključak

Promene koje su u srpskom pravnom sistemu nastale ponovnim uvođenjem javnobeležničke službe predstavljaju deo šireg procesa modernizacije pravosuđa i nastojanja da se obezbedi delotvornije funkcionisanje pravnog sistema. U tom kontekstu, uključivanje javnih beležnika u sprovođenje ostavinskog postupka ima poseban značaj, budući da je reč o vanparničnoj materiji koja po svojoj prirodi omogućava funkcionalniju raspodelu nadležnosti.

Sagledavanje važećeg normativnog okvira ukazuje da ovakvo rešenje ima čvrsto utemeljenje kako u karakteru samog postupka, tako i u potrebi racionalnijeg korišćenja sudskih resursa. Iako postojeći propisi imaju za cilj rasterećenje sudova i ubrzanje postupka, uočeni su izvesni nedostaci, naročito u pogledu dispozitivnosti normi o poveravanju ostavinskog postupka i nepotrebnog usložnjavanja same procedure poveravanja ostavinskog postupka javnim beležnicima, što ukazuje na potrebu unapređenja postojećeg zakonodavnog okvira.

Analiza pitanja naknade za rad javnih beležnika pokazuje da su zakonodavne izmene bile usmerene na otklanjanje praktičnih problema koji su se javljali prilikom primene ranijih rešenja. Iako su na taj način ti problemi u značajnoj meri prevaziđeni, aktuelno rešenje istovremeno otvara pitanje pravičnosti troškova za stranke, zbog čega je neophodno obezbediti da oni ne budu veći od troškova koji bi nastali postupanjem suda.

Razmatranje opravdanosti poveravanja ostavinskih postupaka javnim beležnicima pokazuje da ovaj model predstavlja svrsishodno rešenje. Rasterećenje sudova, skraćanje trajanja postupaka i veća dostupnost javnog beležnika strankama, kao i visoka stručnost i nezavisnost javnih beležnika, uz sudski nadzor, obezbeđuju da se postupak sprovede na način koji je istovremeno pravno pouzdan i organizaciono efikasan.

Uzevši u obzir navedeno, može se zaključiti da poveravanje ostavinskih postupaka javnim beležnicima predstavlja važan institucionalni mehanizam koji doprinosi unapređenju rada pravosuđa i kvalitetnijoj pravnoj zaštiti u sferi naslednopravnih odnosa. Uz odgovarajuće normativno usavršavanje, ovaj model ima potencijal da u još većoj meri doprinese ostvarivanju osnovnih vrednosti pravnog poretka, među kojima posebno mesto zauzima vladavina prava.

⁷⁰ Milović, J., *nav. članak*, str. 166.

*Emilija Kostić Pantelić, LL.M., Junior Researcher
Faculty of Law, University of Kragujevac*

PUBLIC NOTARY AS A COURT COMMISSIONER IN PROBATE PROCEEDINGS

Summary

Contemporary reforms of the judicial system in the Republic of Serbia have led to significant institutional changes. One of the most important innovations concerns the involvement of public notaries in conducting probate proceedings, which were traditionally within the exclusive jurisdiction of the courts. Accordingly, the subject of this manuscript is the analysis of the conduct of probate proceedings by public notaries, as well as the issue of remuneration for their work in the capacity of court-appointed commissioners in these proceedings. Special focus is placed on assessing the justification of such an institutional solution, that is, on examining its impact on legal certainty and the realization of the rule of law in general. Starting from the applicable normative framework, the scope and limitations of the existing solution are considered, along with indications of possible directions for its further improvement.

Key words: *probate proceedings, court, public notary.*

Literatura

- Đurđević, D., *Javnobeležnička delatnost*, Beograd, 2014.
Đurđević, D., *Institucije naslednog prava*, Beograd, 2017.
Đurđević, D., *Položaj notara kao poverenika suda u ostavinskom postupku*, Zbornik radova: Perspektive implemetacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije – knj. 3, Beograd, 2013.
Đurđević, D., *Opravdanost poveravanja ostavinskog postupka javnim beležnicima*, Pravni život, br. 11/2013.
Živković, V., Živković, M., *O uvođenju javnog beležništva u Srbiji*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 63, br. 2/2013.
Zakon o javnom beležništvu – ZJB, Sl. glasnik RS, br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – dr. zakon, 93/2014 – dr. zakon, 121/2014, 6/2015, 106/2015 i 94/2024.
Zakon o nasleđivanju – ZN, Sl. glasnik RS, br. 46/95, 101/2003 – odluka USRS i 6/2015.
Zakon o nasleđivanju – ZN, Sl. glasnik RS, br. 46/95, 101/2003 – odluka USRS i 6/2015.

Zbornik radova "Vladavina prava u vreme institucionalnih promena",
Kragujevac, 2026.

- Zakon o vanparničnom postupku – ZVP, Sl. glasnik RS, br. 25/82 i 48/88 i Sl. glasnik RS, br. 46/95 - dr. zakon, 18/2005 - dr. zakon, 85/2012, 45/2013 - dr. zakon, 55/2014, 6/2015, 106/2015 - dr. zakon i 14/2022.
- Zakon o sudijama – ZS, Sl. glasnik RS, br. 10/2023 i 9/2026.
- Jančić, M., *Značaj i uloga javnog beležnika u naslednom pravu Srbije*, Kultura polisa, god. XIV, 2017.
- Jakšić, A., *Notar kao poverenik suda*, Zbornik radova: Javnobeležničko pravo, Beograd, 2005.
- Kadić, Lj., *Uloga notara u ostavinskom postupku po pozitivnim naslednopravnim propisima Crne Gore*, Strani pravni život, br. 1/2012.
- Milović, J., *Sprovođenje postupka za raspravljavanje zaostavštine od strane javnog beležnika u Republici Srbiji*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br. 94/2022.
- Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Pravila o naknadi i nagradi za rad javnog beležnika*, Zbornik radova: Usluge i uslužna pravila, Kragujevac, 2016.
- Stojanović, N., *Uloga javnih beležnika u naslednopravnim stvarima*, Pravni život, br. 12/2011.
- Stanković, G., *Poveravanje ostavinskog postupka javnom beležniku*, Zbornik radova: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju Republike Srbije, Niš, 2016.
- Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Poveravanje pojedine procesne radnje javnom beležniku*, Pravna riječ, br. 43/2015.
- Stojanović, N., Vidić Trninić, J., *Postupak za raspravljavanje zaostavštine*, Niš, 2015.

PRIVREDNO PRAVO

